

Önarckép ciklusát kísérik, kiegészítik édesanyjáról készült művei. A lelki tartalmak érzékeltetése és a festői lehetőségek kihasználása szempontjából nagyon rokonok ezek az önarcképekkel. Ezért külön nem is elemezzük őket, inkább minden kommentár nélkül idézzük Bernáth Aurélnak az egyik anyaképről írt sorait: „Én csak az igazságot érzem benne, festőit, emberit egyaránt, és azt a hatalmas, kereketlen és dísztelen egyszerűséget, amelyet csak kevés festő tudott megszólaltatni.”

Eddig otthonát, önmagát, édesanyját megörökítő műveit láttuk. Most kilépve e szűkebb körből, vizsgáljuk röviden a szabad tájról, pontosabban a szabad tájban munkálkodó emberről készülteteket. Az utóbbiakat Kubikos-ciklus néven ismeri a művészettörténet. A zárt térben elhelyezett élettelen motívumok és önmaga, illetve anyja mozdulatlan alakja helyett az intenzív atmoszferikus hatásokat, s a figurák mozgásritmusát kellett pontosan megismernie és biztos esztétikai érzékével átfogalmaznia, hogy végül csak az érdeemeset, a lényeg szempontjából döntő erejűt tarthassa meg. Most is segítette a geometrikus formálás és az összegezésre való törekvés, ami már interieur-jei, csendéletei során is nagy biztonságot jelentett részére, s ami őt oly szervesen sorolta a XX. századi konstruktív törekvések körébe. (Németh Lajos egyenesen a Cézanne-i problematika körén belül vizsgálta ebből a szempontból.) De bármilyen erős legyen a geometrizálás és a határozott konstruktív iránti vágy, ahogy csendéletei áhítatos nyugalmaiban és koloritjuk bárszoros üdeségében rokonult a csendéletfestészet nagy poétájához, Chardinhez, más áttételekben ugyan, de szintén rokonult kubikos képein Millet-hez, a neves barbi-zoni mesterhez. Természetesen a gyakran emlegetett rokonság ellenére más már kiindulópontjaiban is. Millet-nél erős érzelmi indíték van, a munka robotjában fáradók iránti szánalom. Nagy Balognál ilyet nem találunk. Kubikosai szenvtelenül, meghatározott munkaritmusz láncolataként mozognak. Egész habitusukat a leglényegesebbre összevont munkamozdulat és a kompozíció esztétikai szerkezete szabja meg. Viszont kis méretük ellenére monumentalitást, szükszavúságukkal is általános érvényűséget árasztanak, miként Millet művei.

Munkásságának bármelyik fejezetét nézzük: a klasszikus hagyományok és a modern, jellegzetesen huszadik századi törekvések találkozása jellemző rájuk. S anélkül, hogy tudatos átvételéről, vagy utánérzésről lenne szó bárhol is. Egyénisége, emberi és művészi alkata volt olyan, hogy az itt elmondottakban látta a szépet, az ideát, s hogy ezért az ideáért vállalta a harcot.

BAKI MIKLÓS

FIATAL MŰVÉSZEK

ORSZÁGH LILI

1950-ben végezte a Képzőművészeti Főiskolát Szőnyi István növendékeként. Kiállításokon azonban ritkán szerepelt, a szűk szakmai rétegen túl alig ismerik a nevét. Az 1957-es Tavasz Szalonban ugyan visszhangot keltett egyik festménye, meg kell azonban mondani, nem a legjobbat. Iskolásan szürrealista kép volt, a René Magritte-féle, nem túl rokonszenves, spekulatív szürrealizmushoz tartozó. De nemcsak a kiállításokon nem találkozott a közönség Országh Lili nevével, hanem az illusztrációt, az alkalmazott grafikát vagy a monumentális díszítő feladatot végzők névsorában is hiába keresnők a nevét. Műteremszobájába vonultan csendesen dolgozik, pedig amit festményében kifejez, több, mint amennyit a „maganak-festés” individualizmusa megkiván vagy elbírt. Az iskolás hatásokkal levetkőzve a magyar képzőművészetben ritkán tapasztalható tudatossággal és következetességgel megy a maga útján, alakítja ki mondandójának sajátos tartalmi és formai körét.

Országh Lili művészete a modern magyar festészetnek abba az áramkörébe kapcsolódik, amelynek középpontja Vajda Lajos. Mellette Bálint Endre neve emlí-tődik, mint aki kétségkívül hatott rá. E két név azonban csak általánosan utal arra, hogy Országh Lili művészete hová tartozik, mert az utóbbi években festett képei szuverén, egyéni hangvételű művek. Érződik a szürrealista indíték, de elszakadt annak illusztratív, irodalmias irányától. Sajátos lírai szürrealizmus az övé, a modern élet, a társadalmi katalizmus, emberi sorsok fakasztotta bonyolult élményekre rezonáló. A hold és nap szimbólumtól terhes motívuma, a héber ritus és temetők asszociatív felbukkanó kel'fékei, bársonyos szürkék, mélybarnák és tompán csillogó aranyhátterek rendeződtek művészi formába az 1959 után festett ké-

pein. Tétélesen nem is lehet szürrealistának mondani ezeket a festményeket, hiszen nem az „automatikus írás” elvei szerint jöttek létre; az esztétikai rendtetetés elve uralkodik rajtuk, félreérthetetlenül többek akarnak lenni a pusztá pszichikai kivetítődésnél, a merőben szubjektív hangulatok festői rögzítésénél. A szürrealisztikus. iz inkább csak abban érődik, hogy e képeken nem meghatározott természeti látvány művészi metamorfózisa megy végbe, hanem a természeti elem csak szublimáltan, jelzéként, hangulat-sugárzó emlékmotivációként jelentkezik, a kép minden részletét, formarendjét egybefogó hangulat tárgyasul bennük. A hangulat sugallta asszociációk nem a természet, a látvány valós összefüggéseiből fakadnak, hanem intuitív, megérző jellegűek. A választékos, halk szavú színek, a megrezzentett vonalak harmóniájából alakult művészi rend gazdagabb, mint a pusztán dekoratív non figuratív festészet formaszépsége; a szavakkal nehezen tolmácsolható hangulat a pusztá formaszépségnél mélyebb emberi élményeket sugall.

Legújabb művei szerves folytatói 1959 óta mind önállóbbá váló művészi útjának. Az elmúlt év termését két, problémafelvetésében rokon sorozat képviseli: a „Rekviem hét képbén, elpusztult városok és emberek emlékére” és a „Városok”. A „Rekviem” a fekete-fehér ellentétére épülő, olajmonotypia technikájával készített keskeny, álló formátumú táblák sorozata, mint valamilyen antifasiszta mento-emlékmű oltárszárnyai. Felülnézetből látott, némiképp romváros szublimált rajzolatát idéző, tört ritmusú, fekete kalligrafikus arabeszkék, összeborzadó, egymásba mosódó, egymást taszító, rianó vonalak, foltok tragikus szomorúságot és katarzisos áhítatot sugárzó organizmusa. Formát sejtető és amorf részek egymást változtatása ismét nemcsak képszerkezetileg meghatározott, hanem a tragikus hangulat formavetülete is. E sorozatban természeti formákra már alig történik utalás, legtöbbször csak a szemlélő „beelátása” révén asszociálódik a romalapfal vagy röntgenszemmel látott sírgödör, a kép tartalmi sugallata mégis félreérthetetlen, a cím nem önkényesen került a sorozatra. Ország Lili anélkül, hogy a hagyományos szimbólumrendszerrel sáfárkodnék, vagy asszociatív feladatot teljesítő tárgyiasító motívumok montázs megoldásához folyamodnék, a természetelvű piktúra elvein túlemelkedő, mégis közölni tudó, jelképi sugallatú formát teremtett, túlemelkedvén ezzel a non figuratív piktúra csupán önmagára vonatkoztatottságán, pusztán formára koncentráltóságán vagy a szubjektív belemagyarázási lehetőségek buktatóján. Ezt műve eszmei, tartalmi sugallatának koncentrált erejével érhetke csupán el, azzal, hogy — ellentétben a nyugat-európai és amerikai kalligrafikus irányoktól — a burjánzó arabeszk-organizmus túl tud mutatni sajátmagán, eszmét tolmácsolóvá nemesedett.

A „Városok” sorozat hangvétele, formalátása némiképp rokon a „Rekviem”-ével. A festő teremtette város amolyan kihalt, jelzésekből és sejtésekből épült. Naconxypán, ősi, történeti városok és modern metropolis álomszötte látomása. Nem konkrét városmotívumok montázsszerű egymásmellettsége, hanem a formák lüktetésével alakul a sohasem volt, mégis pihegő város vedutája. Noha e sorozat nem fekete-fehér, ezen is ökonomikusan traktált színvilág uralkodik. A térhatás sajátos izgalmat ebresztő: illuzionisztikus hatások keverednek kubisztikus térkonstrukcióival, a kép néhány részletének távlata a centrálperspektíva szellemében enyészpont felé tereli a tekintetet, ám hirtelen görbült tér rántja vissza a befelétő nézést, ezért a tér ár-apálya, hullámzó lüktetése étellel tölti meg a burjánzó, geometrikus, a házak alakját sejtető formákat. A kortárs európai festészetben leginkább a kiváló portugál-francia festőnő, Viera da Silva kristályos, bravúros térkonstrukciójában figyelhető meg rokon megoldás, mint ahogy általában a két festőnő attitűdjében, problémavállalásában is rejlik némi azonosság.

Ország Lili festészeté mind szuverénebbé váló, mely mondanivalókat sugalló művészet. Nem tekinthető a nyugati izmusok epigonjának, nem elégszik meg azonban a kiállítások falán nem egyszer uralkodó, közhelyszerű megoldásokkal sem. Szubjektív őszintesége, líraisága, a formakérdéseken túlemelkedő intellektualizmusa sajátos formarendben jelenődik. Az új formaeredményeket figyelembe vevő, mégsem elsősorban azokból kiinduló, hanem az emberi lét nagy kérdéseire rezonáló művészeté, ha még nem is nagyon ismerik azok, akiknek dolgozik, az élő magyar művészet szerves része és értéke.

NÉMETH LAJOS